

ВИДАВНИЧА СПРАВА ТА РЕДАГУВАННЯ

Подольяк Н. С.,
доцент кафедри видавничої справи
Київського університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна),
кандидат наук із соціальних комунікацій
Ел. пошта: nadechdasum@gmail.com

Nadiia Podoliaka,
PhD in Social Communication,
Associate Professor of the Department of Publishing
of Borys Grinchenko Kyiv University (Kyiv, Ukraine)
Email: nadechdasum@gmail.com
ORCID iD 0000-0002-6136-1665

УДК 007: 659.1:[665.262.11(477)]

DOI: 10.28925/2524-2644.2019.2.10

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В ХУДОЖНЬОМУ ОФОРМЛЕННІ ВИДАНЬ ХАРКІВСЬКОГО КООПЕРАТИВНОГО ВИДАВНИЦТВА «РУХ»

PECULIARITIES OF THE NATIONAL UKRAINIAN CULTURE IN THE ARTISTIC DESIGN OF THE PUBLICATIONS OF KHARKIV COOPERATIVE PUBLISHING HOUSE «RUKH»

У статті здійснено спробу дослідити особливості національної української культури в художньому оформленні видань харківського Кооперативного видавництва «Рух».

У ході дослідження використовувалися емпірико-теоретичні методи аналізу, синтезу, дедуції. Із теоретичних методів застосовано опис та інтерпретацію. Використання цих методів дало змогу довести, що видання «Руху» є висококультурним мистецьким продуктом, оповитим ореолом традицій української культури.

Зазначено, що у 20-ті роки ХХ ст. навколо «Руху» об'єднався гурток однодумців-літераторів, критиків, редакторів, ілюстраторів. Обкладинки до книг виконували М. Самокиш, С. Боровий, В. Кричевський. З'ясовано, що в графічному оформленні видань редакція використовувала створені найяскравішими представниками мистецьких кіл шрифтові ансамблі, декоративні елементи та інші зображальні матеріали, у яких простежується українська традиція. В оздобленні обкладинок застосовувалися різноманітні рамки, орнаменти рослинного походження, стилізовані літерами. У той же час доволі поширеними були мінімалізм форм та композиції у чорно-білому варіанті.

Акцентовано увагу на роботах славетних графіків доби українського відродження, створених на замовлення видавництва «Рух». Проаналізовано особливості національної української культури в художньому оформленні видань. Схарактеризовано ілюстрації, графічні елементи, стиль виконання та техніку українських митців, які співпрацювали з видавництвом.

Дослідження суттєво розширює погляд на видавничу справу на етапі становлення радянської влади. Результати можуть бути використані при написанні підручників та навчальних посібників з культурології, історії видавничої справи й історії України.

Ключові слова: харківське Кооперативне видавництво «Рух», художнє оформлення видань, В. Кричевський, М. Самокиш, українська художня культура.

Research of publications of the period of the 20s-30s of the 20th century actualises the problems of the Ukrainian revival and allows to analyse the features of the national Ukrainian culture of the early 20th century. The purpose of the article is to investigate the peculiarities of the national Ukrainian culture in the artistic design of the publications of the Kharkiv cooperative publishing house «Rukh».

Empirical-theoretical methods of analysis, synthesis, deduction are used. From the theoretical methods a description and interpretation is applied. The use of these methods made it possible to prove that the publications of Kharkov cooperative publishing house «Rukh» are a highly cultured artistic product, shrouded in the aura of the traditions of Ukrainian culture.

It is mentioned that in the 20s of the 20th century the circle of like-minded writers, critics, editors, illustrators united around the Rukh Publishing House in Kharkiv. Book covers were made by M. Samokysh, S. Borovyi, V. Krychevskiy. It is

established that in the graphic design of the editions the editors used font ensembles, decorative elements and other visual materials created by the most prominent representatives of the artistic circles, in which the Ukrainian tradition is traced. In the design of covers it was used a variety of frames, ornaments of vegetable origin, stylized with letters. At the same time, minimalism of forms, compositions in a black and white version was quite common.

Attention is focused on the works of the famous drawing artists of the Ukrainian Renaissance, created by the Kharkiv cooperative publishing house «Rukh». The features of the national Ukrainian culture in the artistic design of publications are analysed. Illustrations, graphic elements, style of execution and technique of the Ukrainian artists cooperating with the publishing house are characterised.

The study significantly expands the view on publishing at the stage of the formation of Soviet power. The results can be used to write textbooks and teaching aids on cultural studies, the history of publishing and the history of Ukraine.

Key words: Kharkov cooperative publishing house «Rukh», artistic design of publications, V. Krichevsky, M. Samokish, Ukrainian art culture.

Вступ. 20–30-ті роки ХХ ст. характеризуються в українській художній культурі як час пошуків, особливо тісної співпраці видавця з художником, формування нових підходів до ілюстративного оформлення видань. Над художнім редагуванням книги працюють видатні діячі українського мистецтва Василь Кричевський, Георгій Нарбут, Михайло Бойчук, Вадим Меллер та ін.

Цей складний історичний період став найпродуктивнішим у царині книжкової графіки. Політика українізації передбачала організацію мережі шкіл усіх ступенів, налагодження випуску газет і журналів, друкування книг мовами корінних національностей. Більшовицька влада зрозуміла, що ігнорування національного чинника може бути небезпечним. Тому серед багатьох реформ була і національна. Під враженням трагедій громадянської війни українство розраховувало на можливість бодай часткової реалізації національних прагнень, які не вдалося здійснити в часи національно-визвольної боротьби українського народу. У таких умовах зародилися нові напрями мистецтва, зокрема й графіка, оповита ореолом традицій української культури.

Графічне оформлення книжкових видань розглянуто у численних статтях та монографіях. Інтерес до оформлення книг надихав на наукові розвідки Ф. Ернста, С. Таранушенка, С. Маслова, М. Макаренка, С. Єфремова, Ю. Меженка. Творчість Г. Нарбута у цій сфері діяльності досліджували П. Белецький [1], В. Охочинський [19], Е. Голлербах [3], О. Кузьменко [8]. Книжковій графіці нарбутівців, екслібрисам та розвитку мистецтва книги початку ХХ ст. присвятили свої праці А. Козуб [7], П. Нестеренко [16], О. Лагутенко [9–11] та ін. Розвитку видавничої справи 20-х років ХХ ст. приділяли особливу увагу В. Молоткіна [13–15], Т. Оніпко [17], О. Васьківська [2]. Культурно-історичний підхід до аналізу предмета публікації дає змогу констатувати, що на сьогодні ще залишаються «білі плями»,

інформація, яка потребує уточнень, деталізації, а факти — уважнішого прочитання. Занурення у світ пластичної мови обкладинок та ілюстрацій харківського кооперативного видавництва «Рух» допоможе доповнити картину видавничого процесу 20–30-х років ХХ ст.

Мета статті — дослідити особливості національної української культури в художньому оформленні видань харківського Кооперативного видавництва «Рух».

Об'єктом дослідження є книжкова продукція харківського Кооперативного видавництва «Рух».

Предмет дослідження — обкладинки книг, ілюстрації, графічні елементи, орнаменти, шрифти.

Методи дослідження. Використовуються емпірико-теоретичні методи аналізу, синтезу, дедукції. Із теоретичних методів застосовано опис та інтерпретацію. Використання цих методів дало змогу довести, що видання харківського Кооперативного видавництва «Рух» є висококультурним мистецьким продуктом, оповитим ореолом традицій української культури.

Результати й обговорення. Художнє оформлення видань «Руху» є різноплановим, оскільки тематичний ряд та змістова структура видавничого портфеля багатоаспектні. Також варто врахувати той факт, що над оформленням працювали видатні постаті в українській культурі зі своїм власним баченням образної системи та художньої мови.

Навколо «Руху» свого часу об'єднувалися гурток однодумців-літераторів, критиків, редакторів, ілюстраторів. Серед них був і славетний Микола Семенович Самокиш, який ілюстрував низку видань, зокрема й повість «Маруся» Марка Вовчка.

М. Самокиш — художник-баталіст, який працював у напрямках анімалістичного жанру та книжкової графіки. Разом з С. Васильківським створив ілюстрації до альбомів з історії України (1898–1900). Автор тисяч книжкових

та журнальних ілюстрацій. Серед них — ілюстрації до творів О. Пушкіна («Полтава»), Л. Толстого («Холстомер»), М. Гоголя та ін. [20]. Ним ілюстровані книжки Марка Вовчка «Маруся», І. Нечуя-Левицького «Микола Джеря», І. Франка «Захар Беркут». Усі — видавництва «Рух».

М. Самокиш виконав також кілька обкладинок до видань «Руху»: М. Горбаня «Козак і воєвода» [4], К. Гриневичевої «Шоломи в сонці» [5], Е. Золя «Напад на млин» [6], М. Ординця-Костровицького «Анна Русинка» [18].

Бачення батальної картини, яке склалося у М. Самокиша в імператорській академії, залишилося у нього протягом усього життя. Етапною на цьому шляху була його дипломна робота «Повернення російських кавалергардів після атаки під Аустерліцем». З того часу М. Самокиш детально вивчив історичний побутовий матеріал, ознайомився із обладунками військових різних часів, звертався до літературних творів, у яких відображалися описи боїв, героїчні масові сцени бойових дій. Тому в творчості митця основними принципами стали увага до історичної атрибутики, складні ракурси персонажів, ілюстрування офіційної версії подій, реалістичність, напруженість поз, несподівані форми.

Зрозумілості й ефектності надавали роботам М. Самокиша орнамент та декор. Художник переносив ілюстрацію з великого репрезентативного полотна на формат книги, знімаючи при цьому протиріччя між класичним живописом і друкованою ілюстрацією.

Незважаючи на «канонізовану» творчість митця завдяки отриманій сталінській премії, на межі 30-х років ХХ ст. у зв'язку з уніфікацією мистецтва (передусім за жорстко ідеологічним принципом) його роботи критикувалися як націоналістичні, такі, що ідеалізують козацтво. Прикладом слугує обкладинка до книги М. Горбаня «Козак і воєвода».

М. Самокиш описує героїку боїв, зображуючи коней у найскладніших ракурсах, у пориві шаленого бігу, а вершники вправно тримаються в сідлі, охоплені войовничим азартом. Такі картини можна спостерігати на обкладинках до книг К. Гриневичевої «Шоломи в сонці», М. Ординця-Костровицького «Анна Русинка».

Співпрацював із «Рухом» і основоположник сучасної української графіки Василь Григорович Кричевський. Для цього видавництва він створив суперобкладинку до збірки творів Юрія Яновського, зроблену в сіро-блакитно-синій гамі, яка цілком відходить від суто графічних кольорів. Художник вдало відтворив внутрішній світ письменника, відображений у новелі «Дитинство», що у «Вершниках». За словами

Євгена Маланюка Ю. Яновський в українській літературі «відкрив і завоював нам море, море в значенні не географічному чи навіть геополітичному, а в значенні, психологічному, як окремий духовний комплекс, який був або ослаблений у нас, або й цілком спаралізований» [12, 329]. Книга сьогодні зберігається в науково-довідковій бібліотеці Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України м. Київ, книжкова колекція Юрія Яновського.

Про те, що В. Кричевський виконував замовлення харківського Кооперативного видавництва «Рух» свідчить також архівний документ з особистим підписом митця про отримання гонорару [22].

В. Кричевський також автор обкладинки книги Л. Старицької-Черняхівської «Іван Мазепа» (1929). Видання є бібліографічною рідкістю і має музейну, наукову, історико-культурну цінність. Книга становить колекційний інтерес, оскільки це прижиттєве видання автора. Згідно з постановою Вищої науково-репертуарної ради при відділі мистецтв Головополітосвіти Наркомату освіти УСРР (1 березня 1927 р.), цю драму дозволили до вистави з умовою показати соціальну роль Мазепа ближче до історичної правди. Текст драми опубліковано 1929 р., тобто тоді, коли фабрикацією кримінальної справи Спілки визволення України проти письменниці обрушилася більшовицька каральна система. У Радянській Україні постановка її творів стала неможливою. Перевидання драми здійснили лише 1959 р. у Нью-Йорку.

В авторському задумі обкладинки В. Кричевського — широкі лінійні основні штрихи літер, шрифт, вписаний у форму чотирикутної піраміди. Збережено основні характеристики, притаманні мистецтву шрифту, що визначають його образність та читабельність: пропорції, врівноваженість, рух, ритм, просторовість. У прізвищі «Мазепа» літери перетинаються, нашаровуються, при цьому завдяки ясній побудові напису це не заважає їх прочитанню. Інтелігентної вишуканості шрифту надають офіційна строгість форм та чітко вимальований нахил літер. Завершеності композиції сприяють хвилясті лінії, розміщені по боках прямокутної форми.

Щодо інших книг видавництва, то, наприклад, обкладинка третього тому творів Б. Грінченка містить рослинні орнаменти, подібні до тих, що притаманні перу видатних художників-графіків Г. Нарбута та В. Кричевського.

Нарбутівці ретельно вивчали найрізноманітніші вироби декоративно-ужиткового мистецтва з боку їх орнаментування. Орнаменталізм у двадцяті роки розглядався як закон

умовності форми і простору, повторення орнаментального мотиву — як посилення ритмової суті явища. Трикутники, квадрати, ромби були пов'язані із космогонічними уявленнями. Зверталися творці нарбутівського стилю й до української барокової книги, запозичуючи композиційні схеми оформлення стародруків.

Твори Б. Грінченка вийшли у вигляді шістнадцяти окремих книг, що склали збірку видань під назвою «Грінченківська бібліотека». Всі ці видання ілюструвалися П. Лапиним.

Також видавництво підготувало та випустило повне видання творів О. Кобилянської. Художнім оформленням обкладинок займався Я. Фартуха. Вийшло дві збірки оповідань письменниці, окремими книгами — десять повістей.

Наприкінці 20-х — початку 30-х років ХХ ст. у видавництві «Рух» мав вийти альбом: велика серія живописних та графічних портретів сучасників, діячів української культури, виконаних художником Анатолем Петрицьким. На жаль, репресії 1930-х років унеможливили вихід видання.

Анатоль Галактіонович Петрицький — живописець, однією із граней таланту якого є й книжкова графіка. У так званий «харківський період» митця, коли той працював на посаді професора монументального живопису Харківського художнього інституту, ним було створено більше 100 портретів, безліч ескізів до театральних постановок, сотні малюнків до журналів. Саме тоді було написано близько 150 портретів діячів культури. Це була величезна галерея сучасників: Яків Савченко, Павло Усенко, Михайло Семенко, Павло Тичина, Леонід Первомайський, Іван Ле та ін. Більшість портретів була знищена, а ті, що збереглися (або їх відбитки) стали у 1991 р. основою для нового видання, підготовленого видавництвом «Мистецтво».

Роботи А. Петрицького у 20–30-ті роки прикрашали обкладинки багатьох журналів: «Нове мистецтво», «Літературний ярмарок», «Нова генерація», «Уж», «Червоний перець». Співробітничав митець у видавництвах «Рух», «Література і мистецтво», «Гарт», «Державне видавництво України». В його оформленні виходили книги Остапа Вишні, О. Копиленка, Ю. Яновського, І. Микитенка та ін. Він проектував обкладинки для збірок М. Семенка, оформляв обкладинку для книги «Повстання» Д. Петровського та збірки віршів цього автора. Своєю професійною творчістю А. Петрицький наближав мистецтво до людей, надихаючись сучасністю, відчувуючи історію і культуру свого народу.

Особливістю деяких видань «Руху», що виходили в серії «Театральна бібліотечка»,

є насиченість форм та кольорової гамою. Переважають як яскраві, світлі кольори (жовтий, червоний), так і темні, матові (темно-зелені, коричневі, чорні, темно-сині). Книги оформлювалися орнаментами рослинного походження, рамками різної товщини та форми. Тло обкладинок здебільшого темних кольорів. Назву видання намагалися підкреслити за допомогою обведення орнаментом, зміни форми, кольору та виду шрифтів тощо.

Особливості національної української культури відбилися в дизайні оправи книги І. Срезневського «Майоре, майоре!» [21]. У червоночорних кольорах вишиванки на білому тлі аркуша під кутом подано назву й автора.

У багатьох книгах розміщували фронтисписи: портрети авторів творів. Форматом 11x18 см видавалися кольорові портрети Івана Франка та Тараса Шевченка. Цікаво, що деякі фронтисписи підписувалися не стандартним шрифтом, а візуванням самого автора.

Книги класика української літератури Т. Шевченка унікальні тим, що у них розміщувалися роботи художнього характеру самого автора. Всі найвідоміші картини митця стали справжньою окрасою видань «Руху». Вони наповнювали і тематично збагачували зміст тексту.

Зібрання творів Івана Франка оформив С. Боровий. Особливістю цих видань є мінімалізм, скупість кольорів, стислість форм. Переважають світло-коричневе та чорне тло, на якому шляхом втиснення зображувалась тільки назва видання, рідше — орнамент.

Певна частина видань виділялася з-поміж інших такою особливістю оформлення: обкладинку прикрашала широка однотонна рамка яскравого кольору, розміщена на світлому тлі. Такий дизайн був доволі використовуваний в інших видавництвах того часу. Мінімалізм оформлення зовсім не підкреслював мінімалізм тематичної палітри, а навпаки, давав можливість, не відволікаючись ні на які інші елементи книги, зосередитись на змісті твору.

Висновки. Художнє оформлення видань харківського Кооперативного видавництва «Рух» — помітне явище в історії як українського мистецтва, так і видавничого руху 20–30-х років ХХ ст. Над створенням обкладинок й ілюструванням книг працювали видатні художники-графіки та живописці: В. Кричевський, М. Самокиш, А. Петрицький, С. Боровий. Їх творчість відбиває широку палітру течій і напрямів у загальноєвропейському та національному мистецтві.

Традиційні мотиви й авангардні засоби, застосовані в ілюстраціях та обкладинках книг,

відображають складну взаємодію давнього і сучасного мистецтва, народного й професійного. Своєрідність пластичної мови, синтезування різних стилів допомагало досягти блискучих результатів — сприйняти головну ідею та настрій творів українських письменників-класиків. Митці цікавилися минулим, прагнучи визначити місце української культури у світовій історії, аналізуючи взаємовідносини і впливи, засвоюючи художні надбання свого часу.

У дизайні книг харківського кооперативного видавництва «Рух» акцентувалася увага на українських національних кольорах, історичній атрибутиці, рослинних орнаментальних мотивах, стилізованих літерах. Використовувалися фронтисписи, створені руками авторів художніх творів.

Пластичні експерименти художників 20–30-х років ХХ ст., що відбилися в художньому оформленні книжкових видань, потребують подальших досліджень. Перегляд архівних документів, зокрема у фондах, що стосуються діяльності видавництв, може відкрити ще не одну маловідому сторінку співпраці видатних художників з провідними видавництвами свого часу. Аналіз засобів творення художніх образів початку ХХ ст. є важливим у дослідженні мистецтва переломної доби.

Джерела

1. Белецкий П. Георгий Иванович Нарбут. Ленинград: Искусство, 1985. 238 с.
2. Васківська О. Книговидавнича діяльність в УСРР у 1926 р.: тенденції та особливості розвитку. *Вісник книжкової палати*. 2016. № 2. С. 38–42.
3. Голлербах Е. Книжкові знаки Г. Нарбута. *Бібліологічні вісті*. 1926. № 3. С. 42–45.
4. Горбань М. Козак і воєвода: іст. повість. Харків: Рух, [1930?]. 192 с. (Бібліотека історичних повістей і романів).
5. Гриневичева К. Шоломи в сонці: іст. повість; передм. М. Горбаня. Харків: Рух, [1929?]. 232 с. (Бібліотека історичних повістей і романів).
6. Золя Е. Напад на млин: оповід. з війни 1870 р.; пер. Івана Франка. Харків: Рух, [1929?]. 45 с. (Бібліотека історичних повістей і романів).
7. Козуб А. Л. Художньо-графічне оформлення українських видань за 1918–1930 рр. (на прикладі творчості В. Г. Кричевського). URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1454>
8. Кузьменко О. Георгій Нарбут — засновник українського радянського екслібриса. *Народний митець*. Пр. наук. конфер., присв. 100-річчю з дня нар. славетного укр. графіка Георгія Нарбута (1886–1920). Суми, 1986. С. 13–15.
9. Лагутенко О. Від модерну до конструктивізму. Книжкова графіка Василя Кричевського. *Родовід*. 1995. № 3 (12). С. 62–71.

10. Лагутенко О. Графічний дизайн в Україні у першій третині ХХ століття. *Нариси з історії українського дизайну ХХ століття*: зб. статей. Київ: Фенікс, 2012. С. 41–71.

11. Лагутенко О. На перехресті традицій та авангарду. Книжкова графіка «нарбутівців». *Родовід*. 1994. № 17. С. 9–24.

12. Маланюк Є. Книга спостережень: Статті про літературу. Київ: Дніпро, 1997. С. 329.

13. Молоткіна В. К. Видавнича справа в Радянській Україні в 20–30-і роки ХХ ст.: автореф. дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01; Держ. вищ. навч. заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2012. 44 с.

14. Молоткіна В. Реформування видавничої системи в УСРР у другій половині 1920-х — на початку 1930-х років. *Наукові записки* [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Історичні науки. 2014. Вип. 19. С. 181–187.

15. Молоткіна В. Специфіка діяльності видавництва «Рух» у радянській Україні (1920–1930-ті рр.). *Часопис української історії*. 2013. Вип. 27. С. 25–30.

16. Нестеренко П. В. Історія українського екслібриса. Київ: Темпора, 2010. 327 с.

17. Оніпко Т. В. Книговидавнича діяльність вітчизняної споживчої кооперації в 20-ті роки ХХ ст. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2015. Вип. 42. С. 94–98.

18. Ординець-Костровицький М. Анна Русинка: іст. повість; мал. М. Самокиша. Харків: Рух, [1930?], 222 с.: іл. (Бібліотека історичних повістей і романів).

19. Охочинский В. К. Книжные знаки Георгия Нарбута. Л.: 1-я Типо-литография «Транспечати» НКПС, 1923. [2], 16, [2] с. URL: <http://uartlib.org/allbooks/v-k-ohochynskiy-knyzhnye-znaky-georgyya-narbuta/>

20. Складенко Г. «Парадокс» Миколи Самокиша: творчість художника в контексті радянського мистецтва. *Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки: Мистецькі обрії* 2010. Вип. 3 (12–13). Київ, 2010. С. 118–128.

21. Срезневський І. Майоре, майоре! Оповідання з життя Г. Сковороди. Редакція й вступні статті А. Ковалівського. Харків: Рух, [1930?], 120 с.

22. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 577. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 126.

References

1. Beletskii, P. (1985). Georgii Ivanovich Narbut. Leningrad: Iskusstvo [in Russian].
2. Vaskivska, O. (2016). Knyhovydavnycha diialnist v USSR u 1926 r.: tendentsii ta osoblyvosti rozvytku [Book Publishing Activity in the Ukrainian SSR in 1926: trends and peculiarities of development]. *Visnyk knyzhkovoi palaty*, 2, 38–42 [in Ukrainian].
3. Hollerbakh, E. (1926). Knyzhkovi znaky H. Narbuta [Bookmarks by H. Narbut]. *Bibliolohichni visti*, 3, 42–45 [in Ukrainian].
4. Horban, M. [1930?]. Kozak i voivoda: ist. Povist [Kozak and voivode]. Kharkiv: Rukh [in Ukrainian].

5. Hrynevychyeva, K. [1929?] Sholomy v sontsi [Helmet in the Sun]. Kharkiv: Rukh. [in Ukrainian].
6. Zolia, E. [1929?]. Napad na mlyn: opovid. z viiny 1870 r. [Attack on the Mill: Stories from the war of 1870]. Kharkiv: Rukh [in Ukrainian].
7. Kozub, A. L. Khudozhnio-hrafichne oformlennia ukrainskykh vydan za 1918–1930 rr. (na prykladi tvorchoosti V. H. Krychevskoho) [Artistic and Graphic Design of Ukrainian Editions in 1918–1930s (V. H. Krychevsky's works: case study)]. [in Ukrainian].
<http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1454>
8. Kuzmenko, O. (1986). Heorhii Narbut — zasnovnyk ukrainskoho radianskoho ekslibrysa [Georgy Narbut — founder of the Ukrainian Soviet exlibris]. *Narodnyi mytets*, Pr. nauk. konfer., prysv. 100-richchiu z dnia nar. slavetnoho ukr. hrafika Heorhiiia Narbuta (1886–1920), Sumy [in Ukrainian].
9. Lahutenko, O. (1995). Vid modernu do konstruktyvizmu. Knyzhkova hrafika Vasyliia Krychevskoho [From Modern to Constructivism. Book Schedule by Vasyl Krychevsky]. *Rodovid*, 3 (12), 62–71 [in Ukrainian].
10. Lahutenko, O. (2012). Hrafichniy dyzain v Ukraini u pershii tretyni XX stolittia [Graphic Design in Ukraine in early 20th century]. *Narysy z istorii ukrainskoho dyzainu XX stolittia: zb. Statei.* Kyiv: Feniks, pp. 41–71 [in Ukrainian].
11. Lahutenko, O. (1994). Na perekhresti tradytsiy ta avanhardu. Knyzhkova hrafika «narbutivtsiv» [At the Crossroads of Traditions and Avant-garde. Book Graphic of Narubovtsiv]. *Rodovid*, 17, 9–24 [in Ukrainian].
12. Malaniuk, Ye. (1997). Knyha sposterezhen: Statti pro literaturu [Book of Observations: Articles on literature]. Kyiv: Dnipro, pp. 329 [in Ukrainian].
13. Molotkina, V. K. (2012). Vydavnycha sprava v Radyanskii Ukraini v 20–30-i roky XX st. [Publishing in Soviet Ukraine in the 20–30s of the 20th century]. Avtoref. dys. ... d-ra ist. nauk: 07.00.01; Pereyaslav-Khmelnytsky: “Pereyaslav-Khmelnytsky Hrihoriy Skovoroda State Pedagogical University” [in Ukrainian].
14. Molotkina, V. (2014). Reformuvannia vydavnychoi systemy v USRR u druhii polovyni 1920-kh — na pochatku 1930-kh rokiv [Reforming the Publishing System in the Ukrainian SSR in the second half of the 1920s — early 1930s]. *Scientific notes* [Volodymyr Vynnychenko Kirovograd State Pedagogical University]. Series: *Historical Sciences*, Vols. 19, pp. 18 [in Ukrainian].
15. Molotkina, V. (2013). Spetsyfika diialnosti vydavnytstva «Rukh» u radianskiiy Ukraini (1920–1930-ti rr.) [Specificity of the Activity of the Publishing House «Rukh» in Soviet Ukraine (1920–1930s)]. *Chasopys ukrainskoi istorii*, Vol. 27, 25–30 [in Ukrainian].
16. Nesterenko, P. V. (2010). Istoriiia ukrainskoho ekslibrysa [History of Ukrainian Exlibris]. Kyiv: Tempora [in Ukrainian].
17. Onipko, T. (2015). Knyhovydavnycha diialnist vitchyznianoï spozhyvchoï kooperatsii v 20-ti roky XX st. [Book Publishing Activity of Domestic Consumer Co-operation in the 20s of the 20th century]. *Naukovi pratsi istorichnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, Vol. 42, pp. 94–98, Zaporizhzhia: Zaporizhzhia SU [in Ukrainian].
18. Ordynets-Kostrovitskyi, M. [1930?]. Anna Rusynka: ist. povist [Anna Rusynka: Historical Story]. Kharkiv: Rukh [in Ukrainian].
19. Okhochinskii, V. K. (1923). Knizhnyie znaki Georgiia Narbuta [Bookmarks by Georgy Narbut]. Leningrad: The 1st Typical-Lithography «Transtectice» NKPS [in Russian].
<http://uartlib.org/allbooks/v-k-ohochynskiy-knyzhnye-znaky-georgyya-narbuta/>
20. Skliarenko, H. (2010). «Paradoks» Mykoly Samokysha: tvorchist khudozhnyka v konteksti radyanskoho mystetstva «Paradox» by Mykola Samokysh: artist's work in the context of Soviet art]. *Aktualni problemy mystetskoï praktyky i mystetstvovnavchoï nauky: Mystetski obrii*, Vol. 3, 12–13, pp. 118–128, Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
21. Sreznovskyi, I. [1930?]. Maiore, maiore! Opovidannia z zhyttia H. Skovorody [Major, Major! The Story of H. Skovoroda's Life]. Revision and introductory articles by A. Kovalevskyi, Kharkiv: Rukh [in Ukrainian].
22. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrainy [Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine]. Fund 577, Description 1, Spr. 78, Ark. 126 [in Ukrainian].

Подано до редакції: 25.11.2019 р.
Прийнято до друку: 26.12.2019 р.

Подольяка Н. С., доцент кафедри издательского дела Киевского университета имени Бориса Гринченко (Киев, Украина), кандидат наук по социальным коммуникациям

ОСОБЕННОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ УКРАИНСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ОФОРМЛЕНИИ ИЗДАНИЙ ХАРЬКОВСКОГО КООПЕРАТИВНОГО ИЗДАТЕЛЬСТВА «РУХ»

В статье изучены особенности национальной украинской культуры в художественном оформлении изданий харьковского Кооперативного издательства «Рух». В ходе исследования были использованы эмпирико-теоретические методы анализа, синтеза, дедукции. Из теоретических методов применены описание и интерпретация. Использование этих методов позволило доказать, что издания «Руха» являются высококультурным художественным продуктом, окутанным ореолом традиций украинской культуры.

Установлено, что в 20-е годы XX в. вокруг «Руха» объединялся кружок единомышленников-литераторов, критиков, редакторов, иллюстраторов. Обложки к книгам выполняли М. Самокиш, С. Боровой, В. Кричевский. Установлено, что в графическом оформлении изданий редакция использовала созданные самыми яркими представителями художественных кругов шрифтовые ансамбли, декоративные элементы и другие изобразительные материалы, в которых прослеживается украинская традиция. В оформлении обложек применялись различные рамки, орнаменты растительного происхождения, стилизованные буквами. В то же время довольно распространенными были минимализм форм и композиции в черно-белом варианте.

Акцентируется внимание на работах знаменитых графиков эпохи украинского возрождения, созданных по заказу издательства «Рух». Проанализированы особенности национальной украинской культуры в художественном оформлении изданий. Охарактеризованы иллюстрации, графические элементы, стиль исполнения и техника украинских художников, сотрудничавших с издательством.

Исследование существенно расширяет взгляд на издательское дело на этапе становления советской власти. Результаты могут быть использованы при написании учебников и учебных пособий по культурологии, истории издательского дела и истории Украины.

Ключевые слова: харьковское Кооперативное издательство «Рух», художественное оформление изданий, В. Кричевский, М. Самокиш, украинская художественная культура.